

Erityinen tuki ja vaativa erityinen tuki – opettajien kelpoisuusvaatimukset

Asetusmuutos ei muuta tulkintaa erityisopettajien asemasta

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen muuttamisesta (1150/2017) astui voimaan 1.1.2018. Asetuksen 16 §:ssä säännellään vaativaa erityistä tukea antavan opettajan kelpoisuudesta ammatillisessa koulutuksessa. Kelpoisuusehdot vastaavat ennen 1.1.2018 voimassa ollutta erityisopettajan kelpoisuutta. Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998) on alun perin valmisteltu vuonna 1998. Toimintaympäristö on muuttunut merkittävästi sitten alkuperäisten pykälämuotoilujen, mikä on tehnyt asetuksen uudistamisesta haasteellista erityisesti ammatillisen koulutuksen reformin näkökulmasta. Keskustelua on herännyt siitä, millä tavalla säädöksiä tulee tulkita.

Ammatillisessa koulutuksessa erityinen tuki on toteutettu lähtökohtaisesti inklusioperiaatteella, eli toisin sanoen erityiseen tukeen oikeutetut opiskelijat opiskelevat yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa. Erityistä tukea voivat tarjota kaikki koulutuksen järjestäjät. Normaalin erityisen tuen ohella on tarjolla myös vaativaa erityistä tukea niille henkilöille, jotka eivät muutoin voisi opiskella ammatillisessa koulutuksessa. Tällä turvataan kaikille mahdollisuus osallistua ammatilliseen koulutukseen. Erityisen tuen järjestäminen on otettu myös huomioon rahoitusjärjestelmässä rahoitusta korottavana tekijänä.

Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen 16 §:ssä ei säädellä erityistä tukea antavan opettajan kelpoisuudesta erikseen, koska erityiseen tukeen oikeutetut opiskelijat eivät pääsääntöisesti opiskele omissa ryhmissään, vaan tavallisesti muiden opiskelijoiden kanssa. Opetuksesta ja erityisestä tuesta vastaavat tällöin opettajat sekä 16 §:n kelpoisuusehdot täyttävät opettajat yhdessä. Tästä johtuen ei ollut tarkoituksenmukaista muotoilla pykälää siten, että erityisen tuen on toteuduttava aina 16 §:n kelpoisuusehdot täyttävän opettajan antamana, kuten pykälän aiemman sanamuodon voitiin katsoa edellyttävän. Vaativaa erityistä tukea järjestävät sen sijaan vain ne koulutuksen järjestäjät, joiden tehtäväksi tämä on määrätty järjestämisluvassa. Tällöin koulutuksen järjestäjällä ei kyseiseen tehtävään liittyen ole muita kuin vaativaan erityiseen tukeen oikeutettuja opiskelijoita, jolloin opettajan tulee aina täyttää 16 §:n edellytykset.

Opiskelijan tarvitsema erityinen tuki suunnitellaan henkilökohtaisessa osaamisen kehittämissuunnitelmassa (HOKS), joka luo perustan opiskelijoiden tarpeista lähteville yksilöllisten koulutuspolkujen toteuttamiselle, ja joka osaltaan korostaa sitä, että opintopolut suunnitellaan ja toteutetaan yhä vahvemmin opiskelijan lähtökohdista ja tarpeista. Opiskelijalle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, suunnitellaan tällöin osana HOKS:ia myös erityisen tuen toteuttaminen. Silloin, kun opiskelijalla on todettu olevan erityisen tuen tarve ja hänelle on tehty erityisen tuen päätös, on tarkoituksenmukaista, että 16 §:n kelpoisuusehdot täyttävä opettaja osallistuu aina tukitoimien suunnitteluun, vaikka varsinaisen opetuksen, ohjauksen ja tuen toteuttaisikin pääsääntöisesti opettaja. Tarvittaessa 16 §:n kelpoisuusehdot täyttävä opettaja toimii opettajan tukena myös opetustilanteessa.

Asetustekstiä ei ole tarkoitettu tulkittavaksi siten, että erityinen tuki, päätös erityisen tuen antamisesta tai ammatillisen opetushenkilöstön tukeminen erityiseen tukeen oikeutettujen opettamisessa ja ohjauksessa sekä HOKS:n laadinnassa voisi toteutua ilman 16 §:n kelpoisuusehdot täyttävän opettajan ammattitaitoa ja

erityisosaamista. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien tulee huolehtia, että 16 §:n mukaiset kelpoisuusehdot täyttävän opettajan osaaminen on tarvittavassa laajuudessa käytettävissä myös muiden ammatillisten opettajien tukena, koska valtaosa erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista opiskelee samoissa ryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa. Pykälämuotoilulla ei ole ollut tarkoitus muuttaa nykytilaa tai nykyisiä käytäntöjä.

Laki ammatillisesta koulutuksesta luo perustan toiminnalle

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 64 §:n mukaan opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Erityisellä tuella tarkoitetaan opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyitä. Erityisen tuen antamisen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen.

Lain 44 §:n mukaan koulutuksen aloittavalle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma, johon kirjataan yksilölliset osaamisen tunnistamista, tunnustamista, hankkimista, kehittymistä ja osoittamista sekä ohjaus- ja tukitoimia koskevat tiedot. Lain 45 §:n mukaan henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman laadintaan ja päivittämiseen osallistuvat koulutuksen järjestäjän nimeämä opettaja, opinto-ohjaaja tai tarvittaessa muu koulutuksen järjestäjän edustaja. Lain perustelujen mukaan suunnitelman laadintaan ja päivittämiseen voi tilanteesta riippuen osallistua useita mainittuja koulutuksen järjestäjän edustajia yhdessä tai erikseen.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 §:n 2 momentin mukaan tutkintojen ja koulutuksen järjestämislupa voidaan myöntää hakijalle, jolla on hakemansa tehtävän toteuttamiseksi muun muassa tarvittava osaaminen sekä taloudelliset ja toiminnalliset edellytykset haetun tehtävän mukaisten tutkintojen ja koulutuksen asianmukaiseen järjestämiseen. Toiminnallisten edellytysten täyttymiseksi hakijalla tulisi olla koulutustehtävän tuloksellisen, vaikuttavan ja laadukkaan hoitamisen kannalta tarvittava kelpoisuusehdot täyttävä opetushenkilöstö, ajanmukaiset osaamisperusteisen ja asiakaslähtöisen toiminnan vaatimukset täyttävät pedagogiset prosessit ja tukiprosessit sekä koulutustehtävän hoitamiseksi tarkoituksenmukaiset oppimisympäristöt. Lisäksi hakijalla tulee olla tarvittavaa ammatillista asiantuntemusta tutkintojen järjestämiseen ja myöntämiseen.

Lain 118 §:n 2 momentin mukaan koulutuksen järjestäjällä tulee olla koulutuksen järjestämistapa huomioon ottaen riittävä määrä opettajan virkoja tai työsopimussuhteisia opettajia. Lisäksi koulutuksen järjestäjällä voi olla tuntiopettajia ja muuta henkilöstöä. Koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden kannalta on oleellista, että koulutuksen järjestäjällä on sille määrätyn koulutustehtävän kannalta riittävä määrä kelpoisuusvaatimukset täyttäviä opettajia sekä muuta henkilöstöä. Erityisen tuen osalta säädöstä on tulkittava siten, että koulutuksen järjestäjän antaessa 64 §:n mukaista erityistä tukea, käytettävissä tulee olla kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen 16 §:n mukaista erityisen tuen asiantuntemusta nykytilaa vastaavasti.

Ammatillisesta koulutuksesta annettu laki edellyttää, että koulutuksen järjestäjä järjestää toimintansa siten, että opiskelijat saavat sitä tukea ja sellaista opetusta ja ohjausta, mihin he lain perusteella ovat oikeutettuja. Lain 126 § edellyttää lisäksi koulutuksen järjestäjältä jatkuvaa laadunhallintaa. Lainkohdan mukaan koulutuksen järjestäjän tulee muun muassa arvioida järjestämiään tutkintoja, koulutusta ja muuta

toimintaa sekä niiden laatua ja vaikuttavuutta. Koulutuksen järjestäjä vastaa järjestämiensä tutkintojen, koulutuksen ja muun toiminnan laadusta ja laadunhallinnan jatkuvasta parantamisesta.